

ZA SVĚTOVÝM KULTURNÍM DĚDICTVÍM NA BALKÁNĚ

(Cestovní zpráva - Černá Hora)

Dne 6.5. - 14. 5. 2012 podnikli členové ČKAIT, ČSSI a SPS oblasti Hradec Králové odborný zájezd s názvem "Černá Hora". Zájezd pro nás zorganizovala Cestovní agentura GABI a poznali jsme při něm nejenom Černou Horu, ale i další části rozpadlé Jugoslávie a okolní státy - cesta vedla přes Slovensko, Maďarsko, Chorvatsko, Bosnu a Hercegovinu, Albánii, Slovinsko a Rakousko. Jedinečná příležitost k poznání a porovnání, jak se která země vyrovnala s rozpadem státu a válečnými událostmi, od začátku kterých uplynulo letos právě 20 let. Hlavním cílem bylo seznámit se s památkami světového kulturního dědictví zapsaných v seznamu UNESCO.

Naši první zastávkou bylo město Sarajevo, hlavní město Bosny a Hercegoviny, republiky, která vznikla odtržením od Jugoslávie v roce 1992. Tento akt vyvolal vznik nejhroznějšího ozbrojeného konfliktu na území Evropy od druhé světové války. Přes tři roky bojoval každý s každým, při bojích zahynulo přes 100.000 lidí, dva miliony lidí přišly o domov a pozůstatkem konfliktu je označení státu jako nejzaminovanějšího na světě. Zaminovaná je oblast o rozloze 1313 km² a předpokládá se její vyčištění až do roku 2019. Do dneška se nenapravily ani vztahy mezi lidmi. Součástí Bosny a Hercegoviny je Republika srbská (s převážně srbským obyvatelstvem) a Federace Bosna a Hercegovina (s převážně muslimským a chorvatským obyvatelstvem). Složitě uspořádání se odrazilo i na státních orgánech - předseda parlamentu a prezident jsou rotující osoby - vždy po osmi měsících se střídá Srb, Chorvat a Bosňák. I 17 let po ukončení bojů jsou stopy války patrné. Ve městech, která jsme v této zemi navštívili, je ještě velké množství domů poznamenaných válkou, se stopami střelby na fasádách, s rozbitými okny nebo opuštěných, poškozených a volajících po demolici. Hodně staveb se již také opravilo. Projít se starým Sarajevem a místním tržištěm působí návštěvníkovi radost a vše vypadá jak před válečnými událostmi. Sarajevo je pro nás známé atentátem na následníka trůnu, zimní olympiádou (14. zimní olympijské hry zahájené 15. února 1984) a působením českých architektů.

Město roku 1910 navštívil císař František Josef I. Za další 4 roky tu došlo k atentátu na Františka Ferdinanda d'Este, historické události mezinárodního významu. 28. června 1914 na konci mostu Latinska čupřina (přes řeku Miljacku) u knihovny byl postřelen a týž den zraněním podlehl. Útočníkem byl srbský nacionalista Gavrilo Princip. Událost dala podnět k 1. světové válce a dodnes se připomíná na místě pamětní deskou.

Město se začalo architektonicky měnit na přelomu 19-20. století. Největší zásluhu na tom měl architekt českého původu Karel Pařík (narozen v Jičíně roku 1857), který v letech 1884 – 1939 vyprojektoval většinu městotvorných staveb – Sarajevskou knihovnu, Národní muzeum, Katedrálu Nejsvětějšího srdce Ježíšova, Aškenázskou synagogu, Šeriatskou školu, hotel Evropa a desítky dalších staveb. Na vzhledu moderního Sarajeva se podílelo i několik českých architektů, např. František Blažek, Karel Pánek, Jan Kotěra, Bedřich Hacar, Josef Pospíšil, malíř Alfons Mucha a další.

Kolem města Sarajeva, obklopeném horami, prochází hranice mezi oběma vnitřními republikami, a tak původní olympijské sjezdovky začínají v Republice srbské a končí ve Federaci Bosna a Hercegovina.

Mostar byl založen jako správní centrum sandžaku Hercegovina za vlády Osmanské říše. Jeho název pochází od místního světoznámého mostu, který byl vystavěn roku 1566 stavitelem Hajrudinem, s rozpětím oblouku 29,5 m, výškou 20 m klenbou sestavenou ze 456 kamenných kvádrů. Během posledního válečného konfliktu v letech 1992 - 1994 byly zničeny mešity, katolická katedrála a františkánský klášter. Součástí války se staly i boje mezi Chorvaty a Bosňany. O město se vedla mezi etniky válka a 9. listopadu 1993 byl zničen Stari most, památka UNESCO. Příměří bylo podepsáno roku 1994. Po rozdělení Bosny a Hercegoviny na muslimsko-chorvatskou a srbskou část připadl Mostar Chorvatům a Muslimům a většin Srbů z města odešla. Řeka Neretva město rozděluje na křesťanskou a muslimskou. V roce 1999 vznikl plán financovaný Tureckem, Nizozemskem, Itálií a Chorvatskem na znovuvybudování mostu, jež dal městu jméno, vlastně jeho hlídači, neboť výraz Mostar označuje strážce mostu. Stavba trvala 5 let a během ní se musely dodržet přesné stavební techniky, jaké znali jen turečtí stavitelé. V červnu roku 2004 pak za účasti světových státníků byl most opět otevřen. Roku 2005 byl znovu zapsán na seznam světového dědictví UNESCO.

Chorvati nad městem, z místa, odkud jej odstřelovali, vztyčili velký ocelový kříž jako symbol své víry. To je ze strany Bosňanů chápáno jako provokace a požadují jeho odstranění. K jednoznačně nejohybnějším svědkům řevnivosti patří monumentální, takřka stometrová betonová věž katolického kostela, zdánlivě připomínající benátskou kampanilu. Svůj ideologický účel splnila na výbornou – blízké minarety působí jako titěrná párátka.

Medjugorje je město s více než 4.000 obyvateli. Do 80-tých let 20. století bylo město chudé a většina příjmů pocházela převážně z pěstování tabáku, hroznů, ovoce a produkce vína. Vesnice se zmiňuje v historických záznamech už v roce 1599. Farnost byla založena roku 1892, farní kostel je zasvěcen apoštolu Jakubovi, který je patronem poutníků. 24. června 1981 si Panna Maria údajně vybrala za svoje spolupracovníky 6 vizionářů, kteří v ten den se s Pannou Marií modlili a rozmlouvali. Proto se 25. červen slaví v Medjugorje jako den zjevení. Protože se zjevení konala v komunistické zemi, začalo pronásledování vizionářů, rodin, farníků, kněží i poutníků. Komunistická moc neviděla příliš ráda velké lidové nekontrolované a hlavně ideologicky závadné shromáždění, kterého se účastnilo stále větší množství lidí. Medjugorje se tak stalo místem, jakýmsi symbolem nesouhlasu s tehdejší jugoslávskou mocí a protestu mezi katolickými Chorvaty, kteří stále méně souhlasili s ateistickou mocí, soustředěnou navíc v pravoslavné části země. Vizionáři prošli výslechy i psychiatrickými vyšetřeními. Medjugorje je údajně jedním z nejnavštěvovanějších katolických poutních míst současnosti (vedle Lurd, Fatimy a Santiaga de Compostela). Město navštívilo více než 25 milionů poutníků a jejich počet rok od roku stoupá. Dnešní kostel se začal stavět v roce 1934, vysvěcen byl 19. ledna 1969. Medjugorje si vysloužilo pověst zpovědnice světa, je tam postaveno 25 zpovědnic. Okolí kostela se průběžně upravuje, protože si to vyžaduje stále se zvětšující počet poutníků. Největší zásah do prostoru byla stavba vnějšího oltáře za kostelem s 5.000 místy k sezení zhotovených italským umělcem.

Hlavní komunikace v Bosně a Hercegovině jsou většinou opravené a v dobrém stavu. Výjimkou je mezinárodní silnice E762, značená v mapě červeně, vedoucí k hraničnímu přechodu Stepan Polje, se šířkou v některých místech sotva na 3 m, takže dva dopravní prostředky jedoucí proti sobě se těžko vyhnou. Šotolinový povrch cesty na mnoha místech připomínal tankodrom. Do této oblasti peníze z Evropské unie ještě nedorazily, ale jinak tomu bylo na silnicích v Černé Hoře. Protože ještě nezačala letní turistická sezóna, Černohorci se dali do oprav dvou nejdůležitějších komunikačních napojení na Albánii. V délce cca 30km byla silnice v totální rekonstrukci za stálého provozu. V prachu a přískoky vpřed jsme strávili 2 hodiny, čímž jsme nestihli plánovaný program v Albánii. Jsme jenom zvědaví, zda oprava bude dokončena do zahájení turistické sezóny.

Návštěvu Černé Hory jsme zahájili prohlídkou lomu na kámen a tunelu dlouhého 4189 m u města Nikšič. Zajímavostí bylo, že jsme autobusem mohli vjet přímo do lomu pod lžiči nakladače. Na modernizaci železniční trati Nišič - Podgorica se podílely české firmy. Konsorcium českých firem zde zrekonstruovalo 66 kilometrů trati a vybudovalo pět nových železničních stanic. Trať Podgorica – Nikšič od 90. let chátrala, až postupně přestala fungovat úplně. V roce 2004 podepsala srbská strana s konsorciem českých firem (například OHL ŽS, AŽD Praha či Elektrizace železnic) smlouvu o realizaci modernizace a elektrifikace trati, v hodnotě 70 milionů eur. Během modernizace trati prošel rekonstrukcí například kompletní železniční svršek a celá trať byla v uvedeném úseku elektrifikována. Vznikly také nové zastávky ve městech Podgorica, Spuž, Danilovgrad, Ostrog a Nikšič. Traťová rychlost je nyní 80 km/h a jízdní doba z Podgorice do Nikšiče trvá 50 minut. Trať je také zajímavá tím, že vlaky zde projíždí dvanácti tunely a stojí na ní devět mostů. Kompletní předání do provozu by mělo být na podzim letošního roku.

Původní název Černé Hory - Crna Gora - je dodnes výstižným pojmenováním země s hlubokými roklinami a rozlehlými lesy. Název Montenegro, země tmavá, temná pochází od Italů a znamená to, že po dešti se mnohočetná horská vápencová pole jakoby obarví na černou. V roce 1991 byla Černá Hora vyhlášena ekologickým státem – zatím se ale jedná spíše o představu mající daleko k realitě (množství odpadků pohozených kolem silnic je toho příkladem). Do této země pronikali mnozí dobyvatelé, přicházely i odcházely různé národy, zanechávající svou pečeť kultury a identity. Odtud Černá Hora představuje nezvyklé sjednocení různých civilizačních toků. Hranice mezi dvěma světy – Východem a Západem procházela právě těmito prostory, a proto jsou i dnes víceméně rozpoznávacími znaky Byzance, Benátek, Rakousko-Uherska i islámu. Výhodou a zároveň zajímavostí Černé Hory je měna, kterou je euro.

S Černou Horou jsou úzce spjata i někteří čeští umělci, především malíř Jaroslav Čermák. Zaujímal výjimečné místo v českém malířství 19.stol. Studoval v Praze. Mnichově a Antverpách. Větší část života prožil v Paříži, ale jeho dílo je spjata s Balkánem. V roce 1858 se rozhodl podporovat národně osvobozené hnutí na Balkáně, odjel do Černé Hory a maloval Černohorce v boji proti Turkům. Chtěl svým dílem zviditelnit problémy této malé země. Mezi Černohorce se vrátil znovu v roce 1862, kdy se sám zúčastnil bitvy u Cetinje. V letech 1863-1866 žil ve městečku Kupari.

Cesta na ubytování nás vedla kaňonem řeky Pivy. Klášter Piva stojí na holém horském svahu u vesnice Goransko. Kdysi stával u pramene řeky Piva, ale po naplánování výstavby přehrady a vodní elektrárny byl jako národní památka přemístěn na dnešní místo – výše položené 3 km vzdálené od

původního místa a to i s okolními stavbami – mnišskou ubytovnou, pekárnou a dokonce i ohradní zdí. Celý projekt trval od roku 1969 až do roku 1982. Klášterní kostel zasvěcený nanebevzetí Panny Marie, byl postaven v letech 1573-86 a byl to nejdůležitější kostel v celé zemi postavený v období turecké nadvlády. Stěhování interiéru probíhalo velice opatrně a fresky zůstaly nedotčeny. Hydroelektrárna patří k největším v zemi - země je přesto závislá na dodávkách ze zahraničí. Přesvědčili jsme se o tom osobně při příjezdu do hotelu na ubytování ve městě Sutomore, kdy byla přerušena dodávka elektrického proudu na celý večer.

Sutomore je hojně navštěvované přímořské středisko s krásnou 1.300 m dlouhou písečnou pláží a teplotou vody v době našeho pobytu 18 stupňů Celsia. Přesto se někteří z nás odhodlali k prohlídce mořského dna a k testům slanosti vody. Celé pobřeží Černé Hory nabízí možnosti ke koupání, na jedné straně divoké skály, na druhé straně moře a četné malé pláže. Všude je patrný velký rozmach turismu, na některých místech je však vidět, že očekávání bylo příliš velké. Tam potom zůstávají hotely a ubytovací zařízení nedostavěné a čekají na zázrak v podobě rozvoje turistického ruchu.

Skadarské jezero je největší jezero na Balkáně. Rozkládá se na ploše 391 km² mezi masivy pohoří Prokletija a Rumija. Plocha jezera kolísá v závislosti na stavu vody mezi 370 – 530 km², to je rozdíl hladin mezi létem a zimou 4m. Jezero je dlouhé 43 km, 14 km široké, průměrná hloubka jezera dosahuje až 60 m a leží pod povrchem moře. Celkem je v něm na 50 ostrovů. 2/3 plochy se nacházejí na Černohorském území, třetina na Albánském. Jezero napájejí řeky Morča, Crnica, Plavnica a Rjeka Crnojevica a dalších 50 aktivních pramenů v krasovém dně jezera. Pramenům se zde říká oke – oči, které jsou neustálým zdrojem čisté vody. Vytéká z něj řeka Bojana, která tvoří hranici mezi Černou Horou a Albánií a ústí do Jaderského moře. Ve vodě je množství různých ryb a je tu hnízdiště 270 druhů ptactva a hlavně pelikánů. Je to největší ptačí rezervace v Evropě. Pobřeží je močálovitě, porostlé širokým pruhem rákosí a orobince, hladina jezera bývá pokryta kobercem rostlin, kterým dominuje kotvice, které zde říkají žlutý a bílý kaštan. Jižní kamenná stráň je porostlá divokými kaštany.

V okolí jezera na ostrůvcích stávalo kdysi 20 pravoslavných klášterů, většinou z nich už jen trosky. Z nejzachovalejších je klášter Vranija, na stejnojmenném ostrůvku při ústí řeky Morača.

Na pozoruhodném místě na vrcholku kopce Londža na úpatí pohoří Rumija leží starobylé opevněné město Stari Bar. Dnes se mu říká město duchů. Nejstarší domy byly postaveny již v 10. a 11. stol. Název města pochází z italského Antibaris – proti městu Bar, velkému přístavu na druhé straně Jadranu. Ve 14. a 15. stol. byla část města opevněna. Turci město před svým vyhnáním z Černé hory r. 1878 zničili mohutným výbuchem střelného prachu. Mohutná exploze rozmetala objekty opuštěného města. Dodnes se uchovaly zbytky arcibiskupského paláce, zbytky opevnění s pevnostmi a v severní části část vodovodu ze 16. st., který 200 let zásoboval město vodou. Některé domy byly rekonstruovány, převážně pro účely restaurací. Před vchodem do ruin katedrály je krásně opravená mešita. Na tomto místě jsou i 2 lépe dochované kostely sv. Venerandy a sv. Kateřiny a také v dobrém stavu se nacházející turecké lázně. V okolí města je více než 130.000 olivovníků, mezi nimi jejich pradědeček vedle staré cesty ze Starého Baru do Ulcinje. Vědci odhadují, že je mu přes 2.000 let. To by znamenalo, že je to nejstarší strom v Evropě, a i přesto stále rodí plody. Objem jeho kmene se odhaduje na 10 m³ dřeviny.

Pohoří Lovčen je symbolem bojů Černohorců za nezávislost. Na tomto území vznikl název Černá Hora a na vrcholu Jezerski vrh ve výšce 1654 m se nachází mauzoleum vladky Petra II Petroviče-Njegoše, černohorského vládce a básníka. Stavba mauzolea začala roku 1951 při příležitosti 100. výročí úmrtí velkého vládce podle návrhu sochaře Ivana Meštroviče a dokončena byla roku 1974. U vchodu do hrobky stojí 2 stylizované černohorské karyatidy z jablanického mramoru, každá váží 7,5 tuny. Od parkoviště vede k mauzoleu 461 schodů. Zajímavou výzdobou interiéru je mozaika z 200.000 zlatých destiček a monumentální socha Njegoše. Podle nadmořské výšky, počátku května a daleko na jih od České republiky by se dalo usuzovat, že setkání se sněhem vůbec nepřipadá v úvahu. Opak byl ovšem pravdou, naši cestu autobusem jsme museli ukončit asi 1 km od vrcholového parkoviště, neboť na závětrné straně hory byla vyfrézovaná cesta ve sněhu užší než šíře autobusu, zato přesahující jeho výšku. Cestu vzhůru si mnozí zpestřili skoro letní koulouvačkou.

Od vrcholu Lovčenu klesá k moři mnoha serpentinami pozoruhodná a exponovaná silnice nazývaná Lovčenski put. Poskytuje nádherné výhledy na Boku Kotorskou a město Kotor.

Boka Kotorská je největší přírodní záliv na jihu Jaderského moře, zařezávající se hluboko do krasového pohoří a připomínající severské fjordy. Jeho vznik je ale naprosto odlišný. Celková délka zálivu je 28 km a v nejužším místě zvaném Verige – řetězy (podle řetězů napínaných nad vodou pro obranu zátoky) měří pouze 350 m. Boka Kotorská je považována za jeden z nejlepších přírodních

přístavů světa, sloužila jako základna pro válečné námořnictví Rakousko-Uherska a ve 20. a 30. letech 20. století i pro potřeby československé armády. S Čechy je svázána i povstáním známým jako povstání v Boce Kotorské za 1. světové války. Vzpouza začala 1. února 1918 výstřelem z křižníku Sankt George. Jejím iniciátorem byl Čech František Raš, rodák z Přerova. Ke vzpouře se přidaly posádky několika desítek dalších lodí, celkem na 6000 námořníků. Vzpouza byla nakonec potlačena a 4 hlavní vůdcové (mezi nimi i František Raš) dne 11. února 1918 zastřeleni. Pamětní deska na vzpouzu je na budově kotorského soudu, hrob popravených je na hřbitově ve Škaljaru nedaleko Kotoru.

Kotor je městečko a přístav v nejzajímavějším cípu Boky Kotorské. Je nejzachovalejším středověkým městem Černé Hory, nejcennější kulturní a historickou památkou. Jako významný historický, urbanistický a s mimořádně hodnotnými jednotlivými pamětihodnostmi je uveden od roku 1979 na Seznamu světového kulturního dědictví UNESCO. Stará část městečka je poměrně malý prostor celý sevřený hradbami, vystupujícími až do skal k Lovčenu k nejvyššímu bodu pevnosti Svatého Jana ve výšce 260 m. Svou urbanistickou strukturou, systémem opevnění a koloritem představuje prototyp středomořského středověkého města 12. - 14. století. Kotor a zvláště jeho historická část utrpěl za zemětřesení v roce 1979 (epicentrum zemětřesení bylo v Lovčenu). Obnova městské rezervace probíhala až do září 1987, kdy bylo městečko opět zpřístupněno. Kotor má velmi starou námořní tradici. V jeho historii hrálo významnou úlohu Bratrstvo mořeplavců Boky Kotorské. Bylo založeno už v 9. stol. a jako profesionální sociální instituce sdružovalo většinu kotorských námořníků. Z přístavu se do Kotoru vchází renesanční Mořskou branou ze 16. stol., významnou součástí městského fortifikačního systému. Benátská je začali budovat v 15. století a zpevňovali je až do 18. století. Hradby jsou 5 km dlouhé a místy až 10 m vysoké, obepínají celé město. Nejstarším vchodem je Jižní brána (z 9. století) a dalším vchodem severní brána z 16. století. Mezi hradbami se nachází mnoho staveb, nad kterými oko žasne a může je obdivovat celý den a skoro celou noc. Stačí některé vyjmenovat, podrobnosti si každý nastuduje již sám - palác benátského místodržícího, hodinová věž, palác Bizantiů, palác Beskučů, palác Pima, náměstí Osvobození, katedrála sv. Tryfona, palác rodiny Drago, kostel sv. Františka, kostel sv. Pavla, kostel sv. Josefa, kostel sv. Lukáše, kostel sv. Mikuláše, kostel sv. Anny, kostel Kolegiata, palác Grgurinů s námořním muzeem atd atd.

Na okraji pohoří Lovčen leží bývalé hlavní město království Zeta a později i Černé Hory Cetinje (současným hlavním městem je Podgorica). Město bylo založeno v 15. stol. na řece Cetinje. V roce 1482 se zde usídlil vůdce Černošců Ivan Crnojević poté, co je Turci vytlačili do hor. V roce 1484 nechal postavit klášter věnovaný Panně Marii a v roce 1494 zde založil tiskárnu, ve které byl vytisknut „Oktoih petoglasnik“, první kniha na Balkáně, která byla vytisknuta cyrilicí. To bylo jen 40 let po Gutenbergově vynálezu tisku. V 19. století vzrostl vliv města poté, co Petr II. Njegoš spojil 35 kmenů celé oblasti a vytvořil moderní černohorský stát. Roku 1838 byla dokončena stavba jeho rezidence nazvaná Biljarda (Kulečnik), dnes Njegošova muzeum. Na přelomu 19. a 20. století si postavily své zastupitelské úřady některé země. Nejčestnější místo zaujímá bývalá britská ambasáda. Naproti královskému paláci – dnes akademie. Nedaleko stojí v petrohradském stylu ruská ambasáda, vedle italská s nezaměnitelnými jadranskými a klasickými rysy. Turecká ambasáda slouží jako umělecká škola, bulharská jako restaurace. Budovy ambasád jsou dnes chráněny jako historické památky. Na západním konci města, chráněný skalou stojí Cetinjský klášter z doby založení města v 15. stol. K významným městským památkám patří bývalý vládní palác – Vladin dom - největší stavba v Černé Hoře. Dnes je zde Muzeum umění a historie. Nejstarší historickou budovou v Cetinji je Vlašský kostel postavený roku 1450. Koncem 19. století vznikl kolem kostela plot z asi dvou tisíců kusů zbraní ukořistěných ve vítězných bitvách proti Turkům. Modrý palác nebo také Plavi dvorac byl postaven v letech 1894-1895 v pozdním empíru jako sídlo korunního prince Daniela Alexandra, předpokládaného dědice trůnu. Palác byl důkladně renovován v r. 2006 vládou Norského království a v současnosti slouží jako galerie.

Nejatraktivnější destinací celého černohorského jadranského pobřeží je Sveti Stefan. Od 60. let minulého stol. přitahuje známé osobnosti. Jeho hosty byla královna Elizabeth II., italský král Umberto II. Savojský, Sofia Lorenová, Kirk Douglas a další. Malé středověké město je vybudováno na kamenitém ostrůvku, který je spojen s pevninou úzkou písčitou úžinou. Městečko, které vybudovali dříve rybáři, aby se ochránili před piráty, je dnes exkluzivním letoviskem. Jméno dostala od kostelíku sv. Štefana, který stojí na nejvyšším místě. Začátkem 60. let 20. století se stal jedinečným komplexem, přeměněným na luxusní apartmány. Hotel získal mezinárodní novinářské ocenění Zlaté jablko jako nejlepší hotel světa.

Jeden den byl naplánován na poznání současné Albánie. Tu minulou spojenou se jménem Enver Hodža znal snad každý, ale jak se změna v evropském uspořádání projevila na albánském území? Změna dorazila i tam. V úzkém pruhu mezi mořem a horami je vše - vesnice, města, plno

rozestavěných a opuštěných staveb, hlavní dopravní spojnice v perfektním stavu a množství čerpacích stanic stejně jako se vyrojily u nás po roce 1990. Ne nadarmo se také říká, že v Albánii je nejvíce mercedesů na počet obyvatel (ale v jakém stavu se už neříká). Oprava dlouhého úseku komunikace kolem hranic na obou stranách, želva na silnici, nízká doporučená rychlost na pěkných albánských cestách a častá radarová kontrola způsobily, že jsme nedojili do cíle své cesty - města Beratů zapsaného na seznamu UNESCO a skončili jsme ve městě Durrés.

Durrés je druhé největší město Albánie. Nachází se v jednom z užších míst Jaderského moře naproti přístavům Bari a Brindisi. Jeho dějiny se začínají psát od 7 století před naším letopočtem. Řekové postavili ke konci 2. století obrovitý amfiteátr, hlavní dnešní turistickou atrakci a největší amfiteátr na celém Balkáně. Protože na jeho vrcholku byly později postaveny stavby, není divadlo zcela odkryto, ale víme, že aréna měřila v průměru 60 m. Terasovitě uspořádaná sedadla pojmu přibližně 15.000 diváků, tedy asi třetinu Kolosea v Římě. Při stavbě Římané používali střídavě řadu cihel a opus incertum – směs kamene a malty. Díky této technice měla stavba odolat zemětřesení, jak můžeme vidět úspěšně. V současné době se Albánie snaží zapsat amfiteátr do seznamu památek UNESCO. V blízkosti amfiteátru najdeme nejlépe zachované části městských hradeb z konce 5. a 6. století. Původní opevnění z roku 348 bylo zničeno katastrofálním zemětřesením. Opevnění chránilo město po několik dlouhých století, vysoce ceněný přístav se stával kořistí jednoho nájezdníka za druhým, až se zde vylodila 7. dubna 1939 italská vojska. Komunistický režim Envera Hodži rychle přestavěl město po válce, kde vzniklo množství těžkého průmyslu, začal se také rozšiřovat přístav. Po pádu komunistického režimu se Durres stal předmětem masové emigrace, v přístavu se unášely lodě a všichni směřovali do Itálie. V srpnu 1991 se odstěhovala více než 20.000 lidí. Dnes se po městě procházejí různé typy lidí a turisté si musí dávat velký pozor, aby uchránili své kapsy před malými zlodějíčky. Při pohledu kolem sebe je zřejmé, že Albánie je jedinou evropskou zemí s převahou muslimského obyvatelstva.

Na zpáteční cestě jsme se zastavili ještě v jednom albánském městě - příhraničním Shkoderu. Značnou část své historie byl velmi významným městem se silným italským vlivem. Město bylo od roku 1396 – 1479 do příchodu Turků součástí Benátské republiky. Téměř všichni obyvatelé hovoří italsky a finanční příspěvky přicházejí v hojné míře z druhé strany Jadranu a od Evropské unie. Svědčí o tom nově opravená hlavní městská třída s chodníky a městským mobiliářem a spoustou nových obchodů. Nové centrum města vzniklo za pouhé dva roky.

Cestou domů nás čekaly ještě dvě lokality zapsané v seznamu UNESCO - Dubrovník a Plitvická jezera, obě na území Chorvatska.

Dubrovník je městem, které mělo celých tisíc let obrovský význam v evropské dopravě zboží a cestujících. Za nepříznivého počasí se město stává útočištěm poutníků, kteří čekají, až se moře uklidní. Malý Dubrovník se stal protiváhou velikých Benátek. Město se vždy nesmírně pyšnilo hojností vody. Na kamenité půdě horkého Středomoří, kde je každá kapka vody drahocenná, návštěvník spatřil hned u vchodu do města bohatě zdobenou fontánu, z níž proudila hojnost vody a přelézala se přes její okraj. Ze zisku vydělaného prodejem stříbra pocházela investice do složitého hydrotechnického projektu. Ze vzdáleného pramene byla přivedena voda do města, aby jako živé stříbro už u vchodu oslnila každého návštěvníka. Část zisku byla věnována na sochy svatých a ochránců, které zdobí oltáře v jeho kostelech. I po řadě kalamit, zemětřesení a požárů, které několikrát zničily město, se dubrovnické kostely, katedrála a kláštery ještě dnes mohou pochlubit hojností vzácných předmětů vyrobených ze stříbra a zlata. V Dubrovníku vedou ulice dolů ze skal do zátoky, kde vznikla široká ulice Stradun. Dlouhá venkovní schodiště, náměstíčka a ulice jsou z kamene. Kámen je nejčastějším stavebním materiálem. Z kamene se stavělo od antiky až do našich časů. Vzhled města byl roku 1979 zapsán do soupisu světových kulturních památek UNESCO. Dubrovník založili podle historických pramenů uprchlíci z Epidauru. Konec významu a postavení znamenalo katastrofální zemětřesení roku 1667, při němž zahynula většina obyvatel, byla zničena většina města a loďstva a přesto město znovu povstalo. Hradby, které obepínají Staré město v délce 1.940 m, byly zpevnovány a rozšiřovány. Brána Pile za padacím mostem je dvojitá – vnější a vnitřní. Nad vnitřní stranou brány je plastika patrona Dubrovníka sv. Blažeje. Na hlavní třídě Stradun je soustředěn společenský i obchodní život města. Na nám. stojí Onofriova kašna - Onofrij z Neapole byl stavitelem zdejšího vodovodního systému. Těsně za branou vede příkré schodiště na hradby. Rollandův sloup na konci Stradunu je symbolem obchodního svobodného města, jeho meč symbolizuje soudní právo. Od spodní části pravé ruky rytíře se odvozovala standardní délková míra – loket. Sponza palác po knížecím paláci nejpozoruhodnější budova ve městě. Byla to mincovna, celnice, státní pokladna a banka. Sloužila i jako sýpka a uchovávaly se zde zásoby zlata. Dnes slouží jako archiv. V Židovské uličce (12. od Pile) je v prvním patře domu synagoga z 15. století patřící k nejstarším v Evropě. Nejhezčí stavbou Dubrovníku je

knížecí palác – Knežev dvor. Jeho tvůrcem byl Onofrio de Cava, Stavba byla poničena výbuchem střelného prachu a postavil ji znovu Salvi di Michiele v goticko-renesančním slohu.

Plitvická jezera zařadila jako mimořádný přírodní fenomén organizace UNESCO na listinu největších světových přírodních hodnot. Soustava 16 jezer propojených vodopády a kaskádami, rozkládající se stupňovitě nad sebou mezi pásmy Malé kapely a Plešivce v oblasti zvané Lika, leží v nadmořské výšce 500 – 640 m. Plocha 295 km² – z toho hladina jezer je 2 km². Soustava je dlouhá 8 km a dělí se na skupinu dolních jezer: Milanova, Gavanovac, Kalu-djerovac a Novakovica Brod – horních jezer je 12 – Proščansko jezero, Ciginovac, Okruljak, Batinovac, Vir, Veliki Jovinovac, Mali Jovinovac, Galova, Milino jezero, Gradinsko jezero, Veliki Burget a Kozjak. Leží ve vápencové proláclině, která vznikla pravděpodobně před 8.000 lety a neustále se mění narůstáním travertinových hrází na terasách, erozí travertinových bloků a z dalších důvodů. Ke vzniku barrier přispívají unikátní bakterie žijící v mechu a trávě – bariery narůstají za rok asi o 3 cm. Dolní jezera vznikla zřícením stropů podzemních jeskyň. V dolní části jezerní oblasti je 20 krasových jeskyň, některé krápníkové. Říčka Plitvice, která dala jezerní soupravě jméno, nespojuje žádná jezera, ale spadá vysokým vodopádem z boku do kaňonu pod nejnižše položeným jezírkem Novakovica Brod. Jezerní soustava vznikla na blízkých řekách Bijela Rjeka a Crna Rjeka, které obě ústí do Proščanského jezera. Teprve po vzájemném splynutí se jejich vody spojují s říčkou Plitvici. Výsledná řeka se nazývá Korana. Nejvýše položené je Proščansko jezero 639 m n.m. Je druhé největší v soustavě – 68 ha. Hladina nejnižše položeného Novakovica Brodu je 503 m n.m. Největší jezero je Kozjak 81,5 ha je i nejhlubší – 46 m. Koupání je možné pouze na vyznačených místech v Kozjaku. Jezera jsou propojena vodopády, z nichž nejkrásnější jsou Sestavci vysoké 49 m. Nejvyšší vodopád je ten, jímž říčka Plitvice padá z výšky 76 m do kaňonu. Vody jezer mají různou barvu, od smaragdově zelené po sytě modrou. Vzácna je místní květena, v rámci parku jsou přísně chráněné a nepřístupné lokality, stejně jako přírodní pralesní rezervace. Jezera jsou bohatá rybami a raky – lov je ale zakázán.

Samostatnou kapitolou celého zájezdu bylo počasí. O sněhu v Lovčenu již byla řeč, ale třeba při naší návštěvě Sarajeva byla teplota 20 stupňů Celsia, občas přehánka, občas svítilo slunce. Týden po naší návštěvě tam napadlo 40 cm sněhu. A druhý příklad. V Dubrovniku krásné počasí, v pozdním večeru ještě 20 stupňů Celsia a jeden den cesty k Plitvickým jezerům znamenal teploty pod bodem mrazu, sníh, studený déšť a mlhu. I s tím se musí na zájezdu v tuto roční dobu počítat a být připraven ve správném oblečení. Pro nás platilo - od plavek až po zimní bundy - vše během jednoho týdne.

Odborný zájezd na Balkánský poloostrov umožnil jeho účastníkům poznat odlišnosti jednotlivých krajových kultur v krátkém čase.. Snahou bylo seznámit se se zdejší architekturou za uplynulých skoro tisíc let, inspirovat se vlivem tureckým, ruským, italským, řeckým a poznat, jak se zotavuje země z občanské války. Ať architekt nebo stavební inženýr či technik - každý si jistě našel něco inspirace pro svoji další práci na stavbách historických i současných. Komu to bylo málo, může se do některých míst znovu vrátit.

A úplně na závěr mimo tuto zprávu, ale pro zapamatování všem účastníkům. Černohorci jsou totiž považováni za ten nejlínější národ v Evropě a ve své práci se řídí následujícím desaterem:

1. Člověk se rodí unavený a žije, aby si odpočinul.
2. Cti matku svou, otce svého a postel svou.
3. Odpočívej ve dne, abys v noci mohl spát.
4. Nepracuj – práce zabíjí.
5. Pokud uvidíš někoho, jak odpočívá, pomoz mu.
6. Pracuj méně, než můžeš, a co půjde sval na jiného.
7. Ve stínu dojdeš spasení – z odpočinku ještě nikdo neumřel.
8. Práce přináší nemoci – neumř mlád!
9. Jestli náhodou dostaneš chuť pracovat, posaď se, počkej, uvidíš ... přejde to
10. Jestli uvidíš, jak se někde jí a pije – připoj se. Jestli uvidíš, jak někde pracují – uхни, ať nepřekážíš

Zpracování: Cestovní agentura GABI a Ing. Milan Havlišta, květen 2012

